

МЕТОДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ РФ НА АФРИКАНСЬКОМУ КОНТИНЕНТІ: ЗАГРОЗИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сергій Олександрович МОЙКО,

заступник начальника першої кафедри
Военної академії імені Євгенія Березняка
<https://orcid.org/0009-0000-0412-7656>

METHODS OF INFORMATION INFLUENCE OF RUSSIAN FEDERATION ON THE AFRICAN CONTINENT: THREATS TO UKRAINE.

The large-scale invasion into Ukraine led to worsening of the socio-economic situation in Russia due to the impact of sanctions and high costs for maintaining military activities. Therefore, intensification of activities on the African continent, aimed at gaining access to natural resources and markets, diversification of ways of circumventing sanctions etc., will become increasingly important for kremlin. Strengthening of russia's positions in Africa poses a threat to the entire system of international security as moscow will continue to create as many sources of instability in Africa as possible to disperse efforts of the democratic world and divert its attention from russo-Ukrainian war. Therefore, the issue of research of methods of influence used by russian bodies becomes an important tool to optimize the response strategy of Ukraine to emerging challenges and threats.

Початок широкомасштабного вторгнення рф в Україну призвів до погіршення економічної ситуації в росії, що обумовлено запровадженням країнами Заходу санкційного режиму і високими витратами на ведення бойових дій. У цих умовах збереження і нарощування активності на Африканському континенті, у тому числі, з метою доступу до розробки корисних копалин та ринків збуту, диверсифікації шляхів обходу санкцій тощо набуватиме для кремля все більш важливого значення.

З метою створення або відновлення позицій у країнах інтересу рф усе частіше застосовує гібридні методи впливу, зокрема, використання приватних військових компаній (ПВК) для входження на ринки безпекових послуг, формування і розширення мереж агентів впливу для подальшого закріплення та просування інтересів кремля. Крім того, прогнозується, що режим в. путіна продовжуватиме використовувати ПВК, зокрема, "Групу Вагнер", для створення якомога більшої кількості джерел нестабільності в Африці з метою розпорошення політичних, економічних і безпекових зусиль країн-лідерів демократичного світу та відволікання їх уваги від агресії рф проти України.

На думку спецпредставника України з питань Близького Сходу та Африки М. Субха, поглиблення зв'язків Києва з африканським континентом може призвести до посилення тиску на росію, особливо на рівні ООН [1]. Разом з тим, сильні позиції рф, створені за рахунок впровадження агентури в органи прийняття рішень, ускладнюють пряме засудження окремими лідерами африканських країн ролі кремля в агресії проти України. За словами директора департаменту міжнародних двосторонніх відносин Благодійного фонду "Майдан закордонних справ" О. Білоколоса, домінуюча присутність росії в Африці стане справді серйозним викликом, з яким Україні доведеться зіткнутися [1].

Зокрема, для того, щоб “завоювати серця і розум” населення африканських країн, Україна повинна буде не лише ефективно протидіяти російській дезінформації в Африці, але й поширювати власні стратегічні наративи, спрямовані на просування національних інтересів України.

Українським політичним і економічним істеблiшментом вживаються заходи щодо активізації роботи на африканському напрямі. Так, В. Зеленський провів перемовини з лідерами понад двадцяти африканських країн і оголосив про відкриття 10 нових посольств в Африці, міністр закордонних справ Д. Кулеба відвідав 11 країн континенту. Україна поставила 200 тисяч тон зерна в рамках гуманітарного проєкту “Grain from Ukraine” [2].

Щоб змінити ситуацію на користь України, недостатньо нарощувати активність з боку лише державних структур, необхідно залучати до відносин з Африкою приватні компанії, університети, аналітичні центри, неурядові організації тощо. Враховуючи, що робота таких інституцій у регіоні відбуватиметься в агресивному середовищі, їх діяльність потребуватиме інформаційно-аналітичного супроводу та рекомендацій з боку спецслужб. Згідно з положеннями законодавства України, зокрема, Закону України “Про розвідку”, одним з основних завдань розвідки є сприяння реалізації національних інтересів України [3]. Відповідно, суб’єкти розвідувального співтовариства, визначені цим законом, повинні брати активну участь у виконанні вказаних вище завдань.

Отже, актуалізується питання дослідження та узагальнення методів впливу російського уряду у визначеному регіоні із метою оптимізації стратегії реагування України на відповідні виклики та загрози.

Нами було проведено порівняльний аналіз методів діяльності російської ПВК “Вагнер” у локальних збройних конфліктах останнього десятиліття, а також визначено їх особливості у країнах Африки.

Для підготовки суспільної думки до входження ПВК до країни призначення і створення їй позитивного іміджу фахівцями групи “Вагнер” було розроблено методіку проведення активних заходів впливу, яка враховує багаторічний досвід роботи ПВК на Африканському континенті і базується на використанні запиту лідерів цих країн на забезпечення їх безпекових потреб. Вона включає три етапи: 1) проведення спеціальних інформаційних операцій (далі – СІО), включаючи фейкові соціологічні опитування, організацію масових заходів (мітингів, демонстрацій тощо), спрямованих на створення сприятливого інформаційного фону та підготовку суспільної думки до прийняття урядом відповідного рішення; 2) забезпечення оплати своїх послуг за рахунок контролю об’єктів добувної промисловості (зазвичай, шахт з добування золота, алмазів та інших дорогоцінних металів); 3) створення і розширення мережі агентів впливу в органах прийняття рішень країни інтересу шляхом організації співробітництва з урядовими силовими структурами, участі у їх підготовці, наданні консультативних послуг, послуг із забезпечення особистої безпеки керівного складу та участі у контртерористичній діяльності тощо [4].

Далі організовується подальше проникнення агентури рф у найбільш важливі сфери функціонування держави: економічну, безпекову, соціальну тощо. Слід зауважити, що успішній реалізації російськими суб’єктами активних заходів впливу сприяють недостатня розвиненість інститутів громадянського

суспільства, низька медіаграмотність населення, а також неоднозначне сприйняття країн Заходу, зокрема, колишніх метрополій, і росії у суспільній свідомості місцевого населення. Образ Західних держав як експлуататорів і колонізаторів, а росії як “поборника прав поневолених народів” є результатом активних заходів колишнього срср. Цей наратив продовжує просувати рф на Африканському континенті, у т.ч., з метою витіснення іноземних контингентів з території країн перебування і їх заміни найманцями ПВК. Методика була успішно апробована під час конфліктів у Судані, Центральноафриканській Республіці та Малі.

Разом з тим слід відмітити, що протягом 2022 року масштаби і складність операцій, що проводяться відповідними структурами рф в Африці, стають дедалі більш очевидними. Зокрема, за вищезазначений період було задокументовано понад 50 інформаційних кампаній, які базувалися на різноманітних тактиках, в т.ч. із використанням соціальних мереж для посилення дезінформаційних повідомлень шляхом скоординованого поширення неправдивого і оманливого контенту з фейкових і підставних акаунтів [5].

Такі акції (операції) відбуваються в той момент, коли зростаюча кількість молоді на континенті відчуває так званий “інформаційний голод”. За статистикою, кількість користувачів соціальних мереж в Африці з 2016 року збільшилася в чотири рази і становить майже 400 мільйонів осіб [6]. Ці користувачі хочуть знати, що відбувається в їхніх містах, країнах і світі, зокрема, інформацію про політичних представників, вибори, економіку та ринок праці, тероризм, епідемії, інфляцію, конфлікти, а також про те, що може чекати на них у майбутньому і як вони можуть покращити свою долю.

Швидкозмінна воєнно-політична кон’юнктура створила вразливі місця, якими користуються іноземні держави, зокрема, рф, КНР і країни Перської затоки: приблизно 60% задокументованих дезінформаційних кампаній на Африканському континенті керуються ззовні [5]. Основною метою кампаній з дезінформації, що проводяться зазначеними вище акторами, у т.ч. спеціальними службами рф, є спотворення, заплутування, поляризація і культивування недовіри в суспільних комунікаціях таким чином, щоб нейтралізувати обмін конкуруючими ідеями, прозорість і підзвітність, які сприяють демократичним суспільствам. Викривлений інформаційний ландшафт, що виникає у результаті такої діяльності, дозволяє зацікавленим сторонам формувати суспільні наративи, які відповідають їх політичним інтересам [7].

Таким чином, порівняльний аналіз проведення російським керівництвом активних заходів впливу для реалізації впровадження ПВК в африканських країнах показує схожість моделей забезпечення цього процесу у три етапи із супровідною спеціальною інформаційною операцією. Успішному просуванню російськими суб’єктами своїх стратегічних наративів сприяють недостатня розвиненість інститутів громадянського суспільства, низька медіаграмотність населення, а також різне сприйняття західних демократій і росії у суспільній свідомості місцевого населення.

Враховуючи зазначене, вітчизняні суб’єкти забезпечення національної безпеки можуть передбачити дії росії щодо проведення спеціальних заходів із залученням ПВК, прогнозувати її подальші кроки і розробляти ефективні упреждувальні заходи протидії.

З метою розробки ефективної стратегії протидії посиленню позицій рф в африканських країнах, у т.ч. за рахунок проведення активних заходів впливу в інформаційній сфері, послаблення впливу кремля на процеси прийняття рішень та створення позитивного іміджу України вважається за доцільне більш детально дослідити методи і способи, що застосовуються відповідними структурами країни-агресора, слабкості, які використовуються для створення інформаційних приводів, цільові аудиторії та канали здійснення впливу в окремих державах Африки.

Список використаних джерел:

1. Каледзі А. Чому Україна хоче поглибити зв'язки з Африкою? Deutsche Welle. 30.12.2022. URL: <https://www.dw.com/uk/comu-ukraina-hoce-poglibiti-zvazki-z-afrikanskim-kontinentom/a-64246969> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Здобутки МЗС України на африканському напрямі у 2022 році. МЗС України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/PRESS/mfa-digest-2022.pdf> (дата звернення: 22.11.2023).
3. Про розвідку : Закон України від 17.09.2020 р. № 912-IX. Дата оновлення: 31.03.2023. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text (дата звернення: 22.11.2023).
4. Parens R. The Wagner Group's Playbook in Africa: Mali. Foreign Policy Research Institute's Eurasia Program. March 18, 2022. URL: <https://www.fpri.org/article/2022/03/the-wagner-groups-playbook-in-africa-mali/> (дата звернення: 22.11.2023).
5. Mapping Disinformation in Africa. Africa Center for Strategic Studies : *Infographic*. 2022. April 26. URL: <https://africacenter.org/spotlight/mapping-disinformation-in-africa/> (дата звернення: 23.11.2023).
6. Galal S. Social media in Africa - statistics & facts. Statista. 2023. August 31. URL: <https://www.statista.com/topics/9922/social-media-in-africa/#editorsPicks> (дата звернення: 23.11.2023).
7. Duerksen Dr. Mark. Disinformation Drilling into Africa's Information Ecosystems. Africa: Year in Review 2022. Wilson Center. January 30, 2023. P.27. URL: <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/uploads/documents/Africa-Year-in-Review-2022.pdf> (дата звернення: 26.11.2023).